

ВСТУП

Психічне життя людини від народження до старості зазнає багатьох змін, які впливають на здобуття і збагачення її соціального досвіду, форми і способи самореалізації, функціонування в соціальному середовищі. У кінці XVIII – на початку XIX ст. започатковано науковий підхід до психології розвитку, що згодом став підґрунтям для формування різноманітних напрямів, концепцій, теорій, шкіл.

Сучасна психологія – це розгалужена система наукових дисциплін, серед яких особливе місце займає зовсім молода наука – психологія розвитку та успіху особистості. Ця дисципліна є синтезом психології розвитку людини, пов'язаної з вивченням вікової динаміки розвитку людської психіки, онтогенезу психічних процесів і психологічних якостей особистості, що якісно змінюються в часі, та психології успіху, яка досліджує особистісні характеристики, особливості установок, мотивації, прагнення та здатності досягти успіху.

Психологія розвитку – свого роду методологічна база вікової та дитячої психології. У центрі уваги цієї дисципліни зміст і різні аспекти застосування у психології принципу розвитку, одного з найважливіших методологічних принципів всіх наук, а новоутворення та симптоматика окремих вікових періодів стають тим матеріалом, на підставі аналізу якого складаються уявлення про загальні закономірності становлення психіки. Починаючи з другої половини XX – початку XXI ст. психологія розвитку розвивається динамічно, що зумовлено загальною тенденцією до гуманізації суспільного життя в постіндустріальну епоху.

Загалом, у психології розвитку окреслилися такі тенденції:

1. Розширення хронологічних меж досліджень вікового розвитку людини. Якщо до середини XX ст. дослідники здебільшого зосереджувалися на вивченні проблем дитячої психології, то в наступні десятиліття у полі зору опинилися проблеми психології пренатального розвитку, дорослості та старості, вмирання і смерті.

2. Перехід від дослідження вікового розвитку окремих психічних процесів і властивостей людини до цілісного аналізу її психічного та особистісного розвитку. Йдеться про вивчення не

тільки вікового розвитку пам'яті, сприймання, мислення, уваги, емоцій, характеру, волі, здібностей та інших психічних процесів і властивостей, а й вікового розвитку “Я-концепції” особистості, спонукальної, інтелектуальної та емоційної сфер як цілісних особистісних утворень. Здійснено продуктивні спроби комплексно охарактеризувати різні вікові періоди, уточнити їх хронологічні межі.

3. Поєднання досліджень загальновікових тенденцій розвитку з вивченням їхніх індивідуальних варіантів, особливості яких проявляються пізніше, зокрема у період дорослості чи старості.

4. Створення інтегральних концепцій вікового розвитку (біогенетичної, соціогенетичної, теорії взаємодії двох факторів, генетичної концепції), формування окремих теорій вікового розвитку в межах психоаналізу, необіхевіоризму, когнітивної та гуманістичної психології.

5. Удосконалення методів і методик дослідження вікового розвитку. В останні десятиліття, наприклад, набули поширення лонгітюдні та кроскультурні дослідження тощо.

6. Інтеграція зусиль дослідників різних сфер наукового знання (психофізіології, психогенетики, генетичної психології, геронтопсихології, акмеології, соціології, медицини тощо) з метою комплексного вивчення проблем вікового розвитку людини.

Нині важливими тенденціями психології розвитку є розширення проблематики досліджень, цілісний аналіз та опис окремих вікових періодів, уточнення їхніх меж, реалізація системного підходу до вивчення вікового розвитку людини.

У ході історії люди стикалися з різними проблемами: існування, виживання, процвітання чи занепаду цілих цивілізацій, однак найзаплутанішою є загадка природи самої людини. Астрологія, теологія, філософія, література й соціальні науки – ось лише деякі з течій, представники яких робили спроби зрозуміти всю складність людської поведінки і саму сутність людини. Сьогодні ці питання актуальні як ніколи, оскільки людство зіткнулось з екологічними (глобальне потепління, забруднення довкілля, ядерні відходи), економічними (стрімке зростання чисельності населення, зниження прожиткового мінімуму), політичними (тероризм, наркоманія, расові забобони, злидні) проблемами, що є наслідком поведінки людей. Цілком імовірно, що якість життя в майбутньому, як, можливо, і

саме існування людської цивілізації, залежатимуть від того, наскільки ми поглибимо розуміння себе й інших.

Водночас, психологія успіху – це матеріал для стимулювання саморозвитку будь-якої особистості, котра прагне до самовдосконалення та самореалізації. Успіху можна досягти у будь-якому віці, адже у кожного з них є певні переваги і можливості. В одні вікові періоди – це висока здатність запам'ятовувати, уявляти, мислити, в інший – здатність до творчості та інноваційності, згодом додається життєвий досвід та життєва мудрість. Тобто кожен віковий період не лише є певним підґрунтям для психічного розвитку, але й надає можливості для успіху.

Неможливо оминати й поняття “невдачі”, реагування особистості на неї. У кожній невдачі, яка спіткала людину, може критись загроза відмови від прагнення досягати успіху надалі, вона може спричиняти невдоволення, призупиняти намагання саморозвитку та самореалізації. Але вона може й, навпаки, спонукати йти вперед, не зупинятися на тому, що і чому не вдалося. Лише аналізувати причини невдачі й використовувати отримані знання як досвід – рушійна сила для особистості-борця, котра прагне до успіху.

Варто погодитися з висловлювання Коліна Тернера: “Ми народжені для успіху”. А бути успішним може кожен!